

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตการดูแลสุขภาพของคนไทยยังเป็นการรักษาแบบช่วยเหลือตนเองในครอบครัว ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการนวดหรือจัดหาสมุนไพรมาบำบัดโรค แต่ถ้าอาการเจ็บป่วยไม่ดีขึ้นก็ต้องไปหาหมอพื้นบ้านให้ช่วยรักษา คนไทยได้ดูแลสุขภาพตนเองในลักษณะเช่นนี้มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนกระทั่งถึงจุดเปลี่ยนสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การแพทย์แผนตะวันตกเริ่มเข้ามาเผยแพร่และได้รับความนิยมจากคนไทยมากขึ้นโดยลำดับ การแพทย์แผนไทยเริ่มเสื่อมความนิยมลง แต่ยังคงใช้อยู่ในชนบท และเนื่องจากระบบการแพทย์แผนตะวันตกไม่ได้เป็นระบบที่ส่งเสริมให้คนสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ ทำให้คนไทยส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยหรือมีปัญหาด้านสุขภาพจึงไม่สามารถพึ่งตนเองและดูแลสุขภาพช่วยเหลือกันภายในครอบครัวหรือภายในหมู่บ้านของตนได้อีกต่อไป

เมื่อคนไทยส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนโลกทัศน์มาให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนตะวันตกแล้ว จึงทำให้วิธีการรักษาเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะยาสมุนไพรที่เคยใช้เคยผลิตได้เองก็เลิกใช้ และหันมาซื้อยาจากต่างประเทศซึ่งมีราคาแพงกว่ายาสมุนไพรไทยมาก ทำให้ปีหนึ่ง ๆ ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินจำนวนมากไปในการซื้อยาจากต่างประเทศทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น กล่าวคือ หากโรคหรืออาการเจ็บป่วยเล็กน้อยที่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยาสมุนไพรก็ไม่จำเป็นจะต้องซื้อยาจากต่างประเทศเพื่อรักษาโรคและอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยเหล่านั้น เว้นเสียแต่โรคที่เกิดขึ้นไม่สามารถบำบัดรักษาด้วยตนเองหรือยาสมุนไพรใด ๆ แล้วก็จะจำเป็นต้องซื้อยาจากต่างประเทศ

การเปลี่ยนโลกทัศน์การดูแลสุขภาพของคนไทยหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมานั้น ปรากฏว่าระหว่างการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนตะวันตกนั้นได้รับความสนใจและความนิยมกลับไปมาอยู่เสมอ เช่น เมื่อเกิดภาวะขาดแคลนยาจากประเทศตะวันตก ดังจะเห็นได้จากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2485 – 2486) และภาวะหลังสงครามโลกทำให้รัฐบาลไทยหันกลับมาให้ความสำคัญกับสมุนไพรอีกครั้งหนึ่ง โดยให้โรงงานเภสัชกรรมนำสมุนไพรมาผลิตเป็นยารักษาโรค (เสาวภา พรศิริพงษ์ และพรทิพย์ อุสุภรัตน์, 2537, หน้า 54) อย่างไรก็ตามเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติไม่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนยาจากตะวันตกก็ทำให้ความสนใจและความนิยมเรื่องสมุนไพรถูกละเลยไปอีก

แม้กระทั่งเมื่อมีกระแสการพัฒนาการสาธารณสุขของโลกที่มุ่งเน้นการสาธารณสุขมูลฐานเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้าในปีพ.ศ.2543 โดยส่งเสริมการพึ่งตนเองในด้านการดูแลสุขภาพ

สุขภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม จึงทำให้การแพทย์พื้นบ้านทั่วโลกกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้ง โดยเฉพาะสมุนไพรซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการพึ่งตนเองด้านการรักษาพยาบาล (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2539, หน้า 20) กระแสการพัฒนาการสาธารณสุขของโลกในครั้งนี้นำผลให้คนไทยรวมถึงรัฐบาลไทยตื่นตัว และให้ความสนใจเรื่องสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยอีกครั้ง

จากการเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยในช่วงตอนหลังสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาว่าเพราะเหตุปัจจัยใดที่ทำให้คนไทยเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของตนจากการแพทย์แผนไทยมาเป็นการแพทย์แผนตะวันตก และหลังจากการเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมายังผลให้เกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยเป็นไปอย่างไร และมีปรากฏการณ์ใดเกิดขึ้นตามมาบ้าง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงการเปลี่ยนโลกทัศน์การดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411 – 2540)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก
2. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทย
3. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ด้านสุขภาพของคนไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411 – 2540)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การดูแลสุขภาพสุขภาพของไทยเน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ พร้อมทั้งพึ่งพาธรรมชาติ
2. องค์ความรู้ทางด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของไทยมีอยู่มากหลากหลาย และกระจัดกระจาย ยังขาดการจัดการให้เป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้และนำไปใช้
3. อิทธิพลทางความรู้และความคิดจากโลกตะวันตกในยุคปรับปรุงประเทศเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทย
4. โลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยหลังรับความรู้ความคิดและวิธีการจากตะวันตกแล้ว (ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา) มีความเป็น

วิทยาศาสตร์และเป็นสากลยิ่งขึ้น

5. ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพแบบเดิมของไทยค่อย ๆ ถูกกลืนไปจนเกือบหมดสิ้น โดยเฉพาะในสังคมเมืองแต่ในชุมชนชนบทยังคงดำรงอยู่

6. ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพแบบเดิมของไทยหลายอย่างยังใช้ได้ผลและเป็นที่สนใจของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศจึงสมควรที่จะได้รื้อฟื้น ผลิตซ้ำ อนุรักษ์และพัฒนา เพราะการกระทำดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้มรดกภูมิปัญญาไทยด้านนี้ดำรงอยู่ต่อไปแล้วยังช่วยบรรเทาปัญหาด้านการสาธารณสุขและปัญหาเศรษฐกิจของชาติในปัจจุบันอีกด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เมื่อทราบวิวัฒนาการด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพของคนไทย รวมถึงโลกทัศน์ด้านสุขภาพของคนไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411 – 2540) แล้ว จะได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาในการแพทย์ไทยที่มีมาแต่เดิม
3. ช่วยอนุรักษ์องค์ความรู้ทางด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยให้คงอยู่ต่อไป
4. องค์ความรู้ และโลกทัศน์ทางด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยในงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการปรับปรุงหรือกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับงานด้านสุขภาพ การแพทย์การสาธารณสุข รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลให้ผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องสุขภาพของคนไทยได้ขยายการศึกษาออกไปให้กว้างขวางครอบคลุมสาระสำคัญได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของไทยตั้งแต่อดีตถึงยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก
2. ศึกษาสาเหตุและการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411-2540)
3. ปัญหาและพัฒนาการในการดูแลสุขภาพตามแบบตะวันตก

นิยามศัพท์เฉพาะ

โลกทัศน์ หมายถึง ทศนะทั่วไปเกี่ยวกับโลกรอบตัวมนุษย์ เป็นการรับรู้หรือมี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพรอบตัว และหมายรวมถึงความคิดความเชื่อของมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method) ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และพัฒนาการในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411-2540) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วารสาร หนังสือ รายงาน การวิจัย วิทยานิพนธ์ ประชุมพงศาวดาร และประชุมจารึก โดยมีแหล่งค้นคว้าข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. กำหนดโครงสร้างแบบ และแผนดำเนินการวิจัย
3. จัดหมวดหมู่เอกสารและงานวิจัยที่รวบรวมมาได้
4. ตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)
5. สังเคราะห์เอกสารจนได้ทัศนภาพ (Historical perspective)
6. นำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)